

Fiom visie & stellingname

Draagmoederschap in het buitenland met anonieme donoren

29 november 2013

Aanleiding

In het vakblad Medisch Contact maken gynaecologen van het Atrium MC zich zorgen over de mogelijkheden om een kind te creëren met anonieme donoren.¹

Een draagmoeder van 47 jaar is bevallen van een kind dat verwekt is met een anonieme ei- en zaadcel donor. De IVF vond plaats in Spanje, waarbij de draagmoeder geen toelichting had hoeven geven. Er was geen openheid geweest over het draagmoederschap.

Achteraf bleek dat de ouders zich tijdens de voorbereidingen totaal niet in de positie van het kind hebben verplaatst. De vader wilde een gelijke inbreng als zijn vrouw hebben en vond zijn familieband met de draagmoeder een vreemd idee. Daarom kozen ze voor anoniem donorzaad. Ze hebben er niet bij stilgestaan dat het kind nooit over informatie over zijn biologische ouders zal kunnen beschikken.

De gynaecologen pleiten voor internationale afstemming van regels en voor betere voorlichting aan koppels die, na een niet gelukte vruchtbaarheidsbehandeling, naar het buitenland willen.

Kamerlid Arib (PvdA) heeft op 30 oktober 2013 Kamervragen gesteld aan staatssecretaris Teeven en minister Schippers en wil een debat. Ze pleit voor instelling van een ethische commissie die de regels over anoniem donorschap en draagmoederschap in het buitenland onderzoekt. Arib wil dat minister Schippers het recht op afstammingsgegevens aankaart in de EU-Raad.

De Nederlandse situatie

In Nederland zijn strenge regels rond draagmoederschap en zaadcel- en eiceldonatie. Anoniem doneren kan niet meer. De draagmoeder mag niet ouder zijn dan 45 jaar en moet zelf al kinderen hebben. Ze moet deelnemen aan psychodiagnostisch onderzoek. De reden mag alleen ideëel zijn, commercieel draagmoederschap is verboden. In Nederland kan men alleen gebruik maken van hoogtechnologisch draagmoederschap als de wensouders zelf de eicel en zaadcel leveren. Bij draagmoederschap krijgen de wensouders het ouderschap door een adoptieprocedure. De draagmoeder staat hierbij het kind af. De betrokkenen moeten al voor de bevruchting de Raad hierover informeren. De Raad doet onderzoek naar de voorgenomen afstand en let daarbij op het belang van het kind.

VWS en Justitie

Minister Schippers geeft aan de huidige wet- en regelgeving adequaat te vinden. Dat in Nederland niet alles kan getuigt van zorgvuldig medisch handelen. De minister gaat wel de beroepsgroep NVOG² vragen om de huidige richtlijn hoogtechnologisch draagmoederschap, welke dateert van 1998,

¹ Winkel, E., Mercelina-Roumans, P., Roumen, F. (23 oktober 2013). Geen kind 'creëren' met anonieme donoren. Praktijk van het draagmoederschap bereikt ethische grens. *Medisch Contact*, p.2206-2208.

² Nederlandse Vereniging voor Obstetrie & Gynaecologie (NVOG) is de wetenschappelijke beroepsvereniging voor gynaecologen.

opnieuw te bekijken Hierin is draagmoederschap alleen mogelijk voor ouders die beiden eigen geslachtscellen kunnen afstaan.³

Kamerlid Arib stelde, m.b.t. vruchtbaarheidsbehandelingen in Spanje, eerder de vraag of de minister bereid is om de problematiek in Europees verband aan de orde te stellen. Minister Schippers antwoordde dat voor het kabinet het motto is: 'Europees wat Europees moet, nationaal wat nationaal kan'. Medisch-ethische vraagstukken zijn volgens haar bij uitstek nationale aangelegenheden. In lijn daarmee acht de minister het op Europees niveau aan de orde stellen van deze kwestie geen juiste weg.⁴

In 2011 kwam het tweemaal voor dat Nederlandse ambassades geen paspoort verstrekten voor kinderen, geboren uit een draagmoeder in het buitenland. Volgens de Nederlandse wet is het namelijk niet mogelijk om het juridisch ouderschap direct over te dragen aan de wensouders. In een aantal landen waarin draagmoederschap mogelijk is, worden de wensouders meteen als juridische ouders op de geboorteakte vermeld. Dit wordt strijdig geacht met de Nederlandse openbare orde en daardoor wordt de aanvraag voor een Nederlands paspoort niet gehonoreerd. Het kind kan dan in beginsel het desbetreffende land niet uitreizen. De rechter heeft in die gevallen bevolen om toch reisdocumenten af te geven. De afstamming (en vervolgens de vaststelling van de nationaliteit) van de kinderen naar Nederlands recht is hiermee echter nog niet geregeld.

In december 2011 stuurde staatssecretaris van Justitie Teeven een voorstel met betrekking tot draagmoederschap aan de Tweede kamer. Het voorstel had de volgende strekking. Nederlandse stellen die in het buitenland een draagmoeder betalen om een kind te krijgen, moeten dat kind kunnen erkennen. Commercieel draagmoederschap wordt geaccepteerd als tenminste 1 wensouder genetisch verwant is aan het kind en de andere genetische ouder bekend is. Als geen van de biologische ouders bekend is, kan het kind toch naar Nederland komen door adoptie.

In de voorbereiding van het voorstel werd sterk lobby gevoerd door de Stichting Wensouders. Deze stichting zet zich in voor de belangen van mensen die met de hulp van een draagster en/of eiceldonor kinderen willen krijgen of hebben gekregen.

Om commercieel draagmoederschap tegen te gaan heeft de wetgever destijds een aantal specifiek op draagmoederschap toegesneden strafbaarstellingen in het Wetboek van Strafrecht opgenomen. Het betreft de artikelen 151b en 151c SR. Gedragingen die vraag en aanbod bevorderen zijn strafbaar gesteld. De strafwetgeving kent daarnaast een aantal algemene strafbaarstellingen om illegale praktijken aan te pakken. Onder meer art. 225 SR (valsheid in geschrifte), art. 236 SR (statusverduistering), art. 442a SR (opname kind jonger dan zes maanden in gezin zonder toestemming Raad voor de Kinderbescherming), art. 28 WOBKA (opneming buitenlands kind ter adoptie zonder beginseltoestemming van de Nederlandse Centrale autoriteit).⁵

Internationaal

Per land verschilt de wet- en regelgeving met betrekking tot draagmoederschap en gametendonatie.

³ Beleidsbrief inzake donatievraagstukken bij vruchtbaarheidstechnieken, minister Schippers(VWS) aan TK, 11 juli 2013.

⁴ Vragen van kamerlid Arib (PvdA) aan de minister van VWS over het bericht dat een Spaanse vruchtbaarheidskliniek Nederlandse paren met een kindervens werft voor een vruchtbaarheidsbehandeling met anonieme eiceldonatie in Spanje (20 juni 2013) en Antwoord van minister Schippers (8 juli 2013).

⁵ Brief van staatssecretaris F. Teeven aan de TK over het onderwerp Draagmoederschap, 16 december 2011.

Het permanent Bureau van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaat recht wil dit onderwerp agenderen met als doel te komen tot een internationaal verdrag. Duidelijk is dat dit een lange weg wordt die de eerste 10 jaar geen oplossing zal bieden.

Op verzoek van de Tweede Kamer heeft het Ministerie van Justitie het Utrecht Centre for European Research into Family Law (UCERF) in 2010 opdracht gegeven om onderzoek te doen naar de aard en omvang van commercieel draagmoederschap en illegale opnemings van buitenlandse kinderen. Dit om inzichtelijk te maken wat zich op deze terreinen afspeelt in landen waar meer mogelijk is dan in Nederland en wat de gevolgen zijn bij terugkeer van de wensouders in Nederland. Het UCERF heeft in haar onderzoek de wetgeving betrokken van Griekenland, India, Oekraïne en de Verenigde Staten. Het onderzoeksrapport kan als basis dienen voor een eerste internationale afstemming en voor binnenlandse besluitvorming.⁶

Overigens hebben Katarina Trimmings en Paul Beaumont, beiden verbonden aan de Universiteit van Aberdeen, in 2011 in het *Journal of Private International Law* al een voorstel voor een internationale oplossing aangedragen, gebaseerd op het internationale Haags Adoptieverdrag.⁷

Fiom visie & stellingname

1. Elk mens heeft recht op informatie over zijn biologische ouders om zo een eigen identiteit te kunnen vormen. Een kind moet, eenmaal volwassen, toegang hebben tot zijn afstammingsgegevens. Als gebruik is gemaakt van een draagmoeder heeft het kind recht op kennis over deze bijzondere ontstaansgeschiedenis.
2. Goede, onafhankelijke voorlichting aan wensouders is belangrijk. Wensouders die gebruik willen maken van een draagmoeder moeten goed geïnformeerd zijn, zodat ze zich vooraf de consequenties van hun keuzes voor het kind realiseren. Ze zouden verplicht kunnen worden tot deelname aan een voorlichtingstraject. Als Nederlandse wensouders gebruik maken van een draagmoeder in het buitenland m.b.v. van anonieme donorgameten, is de wet- en regelgeving voor interlandelijke adoptie van toepassing. Het opnemen kan alleen met de vereiste beginseltoestemming. Net zoals adoptieouderschap extra opvoedingstaken vereist, geldt dat ook voor ouderschap van een kind waarbij gebruik is gemaakt van een draagmoeder en donorgameten. Dit mede gezien de afstammingsvragen waar het kind voor komt te staan.
3. Het is een goede zaak dat de beroepsgroep NVOG⁸ de huidige richtlijn hoog-technologisch draagmoederschap opnieuw gaat bekijken. Wellicht is draagmoederschap ook mogelijk als slechts een van de wensouders een geslachtsceel geeft en daarnaast gebruik gemaakt wordt van een donor. Mensen in deze situatie hoeven dan niet naar het buitenland uit te wijken.
4. Het is goed om internationaal de discussie te voeren over het recht op afstammingsgegevens en om ons te oriënteren op ontwikkelingen in andere landen.

⁶ *Draagmoederschap en illegale opnemings* (2011), UCERF/WODC, Ministerie van Veiligheid & Justitie.

⁷ Trimmings, K., Beaumont, P. (2011) International Surrogacy arrangements: an urgent need for Legal regulation at the international level, *Journal of Private International Law* (Vol. 7 No. 3).

⁸ Nederlandse Vereniging voor Obstetrie & Gynaecologie

Fiom acht internationaal overleg over dit onderwerp van belang vanwege de snelle toename van grensoverschrijdend commercieel draagmoederschap en de ethisch en juridische vragen die dit met zich meebrengt. In het belang van de betreffende kinderen is het nodig om als overheid te bezien waar je onwenselijke praktijken kunt verbieden dan wel reguleren.

Internationale overeenstemming in richtlijnen en regelgeving zal moeilijk zijn en een kwestie van lange adem. Het voorstel van Arib om het recht op afstammingsgegevens aan te kaarten in de EU-raad ondersteunen we. Het geeft gelegenheid om de Nederlandse visie en regelgeving duidelijk te maken. We staan achter het instellen van een commissie maar vinden het belangrijk dat goed wordt gekeken naar het doel en de samenstelling van de commissie.

Fiom pleit voor een breed samengestelde commissie en levert hier graag een bijdrage aan.

5. Fiom is voor een verbod op werving in Nederland voor vruchtbaarheidsbehandelingen in het buitenland die in strijd zijn met de Nederlandse wet.

De IVF-kliniek uit Alicante heeft in Nederland een steunpunt opgericht en organiseert hier voorlichtingsbijeenkomsten en voert actieve reclame. In antwoord op Kamervragen hierover gaf minister Schippers aan dat deze manier van werven niet strafbaar is.⁹

De Nederlandse vereniging van gynaecologen heeft in juni 2013 ook bezwaren geuit tegen de praktijken van de Spaanse vruchtbaarheidskliniek in Nederland.¹⁰ De kliniek in Spanje handelt in strijd met de Nederlandse wet omdat zij gebruik maakt van anonieme eiceldonoren.

6. De mogelijkheden voor strafbaarstelling van wensouders die de wet- en regelgeving omzeilen zou nader onderzocht moeten worden.

Het ziekenhuis, de Raad en de rechtspraak kwamen in deze casussen voor voldongen feiten te staan. Fiom weet hoe allesoverheersend een kinderwens kan zijn, maar acht het excuus van de wensouders dat ze nooit hebben stilgestaan bij de consequenties voor het kind niet vol te houden, bij alle maatschappelijke discussie over dit onderwerp. Ondanks het overtreden van de regelgeving mocht het kind toch met de wensouders naar huis. Dit kan een precedent scheppen. Bij alle afwegingen en bij elke rechterlijke uitspraak is het kind overigens uiteindelijk altijd de dupe.

Het is belangrijk dat aspirant wensouders in de voorlichting horen wat de strafrechtelijke consequenties zijn als ze de wet- en regelgeving omzeilen.

7. Fiom is tegen het verruimen van Nederlandse wet- en regelgeving om zo de deur naar het gebruik van anonieme donoren weer op een kier te zetten.

In de discussie over het voorkómen van de vlucht naar buitenlandse klinieken, gaan nu ook stemmen op om in Nederland de mogelijkheid tot anoniem doneren weer toe te staan. Zo werd in het programma Nieuwsuur (23 oktober 2013) gesteld dat eerst nog moet blijken dat het zo slecht gaat met de kinderen die hun afkomst niet kennen. Fiom heeft jarenlange ervaring in de begeleiding van mensen met onbeantwoorde afstammingsvragen. We weten wat voor impact dit kan hebben op het

⁹ Vragen van het lid Arib (PvdA) aan de minister van VWS over het bericht dat een Spaanse vruchtbaarheidskliniek Nederlandse paren met een kinderwens werft voor een vruchtbaarheidsbehandeling met anonieme eiceldonatie in Spanje (20 juni 2013) en Antwoord van minister Schippers (8 juli 2013).

¹⁰ Gynaecologen boos op Spaanse IVF-kliniek. <http://www.artsennet.nl/Nieuws/Op-tv/Uitzending/133533/Gynaecologen-boos-op-Spaanse-IVFkliniek.htm>

zelfbeeld en identiteitsvorming en hoe dit doorwerkt in het eigen gezin. Ook programma's als Spoorloos en DNA Onbekend maken dit telkens weer duidelijk.

De Nederlandse overheid heeft op grond van een visie wetgeving gemaakt waarbij ze haar verantwoordelijkheid neemt. Hier gaat ook een ethisch signaal van uit waar Fiom achter blijft staan.